This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

J. 5051.

UNIVER NT

Digitized by Google

B.L.

THOMÆ CAMPANELLÆ

De Libris propriis & recta ratione ſtudendi.

SYNTAGMA.

a Gabriele Naudæo.

PARISIIS,
Apud viduam GVLIELMI PELÉ,
via Iacobæa, ſub ſigno
Crucis aureæ.

M. DC. XLII.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO DOMINO D.

RENATO - MARESCOT,

Abbati Sancti Ioan. Prope Faleſium, Conſiliario, & Eleemoſynario Regis, & Reginæ Chriſtianiſſ. ordinario, meritiſſimoque.

GABRIEL NAVDÆVS

S. P. D.

IVCVNDISSIMÆ neceßitudinis quæ mihi tecum interceßit cùm vterque noſtrûm in Aula Romanâ verſaretur, & quam tu, qui prior ab illa diſceſsiſti, magnis honeſtiſsimiſque de cauſis in Galliam reuocatus, mecum poſteà

Digitized by Google

per litteras, humanitatis, officiorumque pleniſsimas fouendam eſſe duxiſti, illud à me ſemper teſtimonium deberi ſum arbitratus, quòd præter animi in te mei propenſionem, tuam quoque in omnes liberalium doctrinarum ſtudioſos egregiam voluntatem ſignificaret. Quamobrem, cùm ex illorum numero, qui Romæ tibi familiares vixerunt, & Domum tuam ornatiſsimam, quæ bonis omnibus patebat, frequentes inuiſerunt, vnum Campanellam plurimi ſemper à te factum fuiſſe deprehenderim, non abs re propterea me facturum exiſtimaui, ſi libellum hunc, quem mihi ſucciſsiuis horis dictauerat, fidei atque authoritati tuæ committerem: non quod idoneus valde ſit qui præclaris tuis, ac ingentibus in me, & Campanel-

Digitized by Google

lam meritis reſpondeat, cùm mole ſit exiguus, & ab auctore ſuo non ita diligenter excultus, illis ut placere poſſit, qui erga litteras Tullianum in morem haud exaratas, animo paulo ſunt ſeueriore; ſed ut occaſionem tibi præbeat, quam lubentiſſimè ſemper amplecteris, & vindicandi Campanellam ab eiuſmodi cenſuris, & me etiam quem tibi addictiſsimum eſſe non ignoras, ut antea quidem, ſic impoſterum modis omnibus ornandi. Vale. PARISIIS 4. *Non. Iun.* M. D. XLII.

CÆSAR BRANCHEDAVRIVS

In Oratione præmonitoria &c. edita Francofurti Anno 1609.

IN hoc homine (*Campanellæ videlicet*) quid ingenium humanum poſſit, videtur naturæ dæmon experiri voluiſſe, ità omnes ignei, & ſubtiliſſimi animi vires in eo ſcintillant, & excellunt maximè.

Digitized by Google

THOMÆ CAMPANELLÆ.

De libris propriis & recta ratione ſtudendi.

SYNTAGMA.

AD GABRIEL. NAVDÆVM Pariſin.

PROEMIVM.

NON immeritò te Philoſophorum Mercurium vocari poſſe cenſemus, perſpicaciſſime *Naudæe*, cum videamus te ſapientum dogmata, vitas, mores, rationem diſcendi, atque docendi ſtudioſè perſcrutari, examinare, promulgare, & in mundi ſcenis perſonare; & quid boni, quid mali lateat in ſcientiis, ac ſophiſmatibus in lucem pandere, vt vni-

Digitized by Google

cuique quod ſuum eſt non deceptæ amplius tribuant ſcholæ, & procul à calumnijs, procul ab adulatione fiant, Quapropter ego cuius commentarios ferme omnes perlegiſti, atque tuis approbaſti ſcriptis editis, abs te ſtimulatus, adiuratúſque, vt omnium librorum meorum numerum ac rationem tibi patefacerem vſque ad ſchedas; putas enim ex his, & modum diſcendi, & arcana rerum introſpiciendi, & æmulationem perutilem ſic eruere; petitionibus tuis generoſis deeſſe nolui, quamuis non tantum, talemque me intelligam, vnde exemplar niſi ærumnarum ferendarum homines accipiant. Dixit Æneas Aſcanio filio apud Virgilium

Diſce puer virtutem ex me verumque laborem,
Fortunam ex alijs.

quod in medio poſuit dumtaxat mihi non negem, dum quod poſtulas tibi aſſero, amiciſſime *Naudæe*.

Digitized by Google

CAPVT I.

De libris Propriis.

ARTICVLVS I.

De tempore & occaſione ſcribendi libros in Adoleſcentia & in feruore ſtudiorum.

EQuidem quinquennis adhuc, literulis ac pietati, adeo ſtudioſam operam dedi, vt quicquid Parentes & Aui, & Concionatores de diuinis Eccleſiaſticiſque rebus dicerent, & quicquid pædagogi docerent, animo conderem. Anno decimo tertio Grammaticorum dogmata, ac verſificatoriæ artis, ita perceperam, vt quicquid liberet, proſa ac metro poſſem eloqui; multáque carmina tunc edidi haud tamen neruoſa; mox in quartanam incidens per ſex menſes, anno quaſi decimo quarto cum dimidio, accidit vt Parens Neapolim me voca-

Digitized by Google

tum à Iulio Campanella Iuris prudentiæ Lectore, mittere vellet; ſed eodem tempore religionem Dominicanorum, cùm ex ea concionatorem eloquentem audiuiſſem, Logiceſque ab eodem principia prægustaſſem, maximè autem ſancti Thomæ & Alberti magni hiſtoria affectus fuiſſem, profiteri volui. Miſſus igitur poſtea ad Cœnobium ſancti Georgij oppidi, Logicam & Philoſophiam auditurus, orationē metro heroïco, atque hymmo ſaphico cum dominus oppidi auſpicia dominij primū adiret, in populorum & vicinorum frequentia, à me compoſitam recitaui, multáque carmina cum in Eccleſia noſtra, tum in triumphali arcu per me condita adhuc viſuntur inſculpta. Præterea lectiones Logicas & Phyſicas, & animaſticas forma concinna, compendioſaque deſcripſi. Deinde cùm eſſem anxius, quòd veritas non ſincera, ſed potiùs falſitas pro veritate; in Peripato verſari mihi videba-

Digitized by Google

tur; Ariſtotelis commentatores Græcos, atque Latinos, Arabéſque examinaui omnes, & hæſitare magis cœpi in dogmatis eorum, ideóque perſcrutari volui, an quæ dixerunt ipſi, in mundo etiam legantur, quem codicem eſſe Dei viuum, ex doctrinis ſapientum intellexi. Cúmque doctores mei argumentis ſatisfacere non poſſent, quæ contra ipſorum lectiones promebam; ſtatui ipſe libros omnes percurrere Platonis, Plinij, Galeni, Stoicorum, & Democriticorũ, præcipue vero Teleſianos, ac cum mundi codice primario conferre, vt ex originali & autographo, quid veri exemplaria habent, & quid falſi agnoſcerem. Etenim cum publice diſputarem Conſentiæ, ne dum cum fratribus meis priuatim, inueniebam parum quietis in reſponſis illorum; ſed Teleſius me delectauit, tum ob libertatem philoſophandi, tum quia ex rerum natura, non ex dictis hominum pende-

Digitized by Google

ret; proptereáque cum mortuo Teleſio, quem viuentem alloqui non licuit, Elegeiam affixiſſem; Altum montem oppidum adiui, vbi Platonicorum, & Medicorũ libros ab optimis viris ſubminiſtratos perlegi, atque ſuaſu Ioannis Franciſci Branchæ Caſtrouillarenſis Medici, ſcribere cœpi contra Iacobum Antonium Martam Neapolitanum, qui librum ediderat contra Teleſium, *pugnaculum Ariſtotelis attitulatum*; ibi octo diſputationes confeci, quarum prima eſt de Principiis rerum naturalium: 2. de formatione fœtus in vtero: 3. de Cœlo & Mundo 4. de Elementis 5. de vſu obliquè lati Solis: 6. de Miſtione Elementorum: 7. de qualitatibus eorumdem: 8. denique de mouentibus & mobilibus, Brancha ac Plinio Medicis, ſubminiſtrantibus libros animúmque; hîc totam Philoſophiam Peripateticam in examen adduxi, Philoſophorum priſcorum ac Medicorum decretis, ſimulque

Digitized by Google

naturæ placitis, & ſenſu confutaui Pugnaculum iſtius auctoris, ſic vt quem defendere profitebatur, hunc potius offendere palam oſtenderim. Hic liber polemicus impreſſus eſt Neapoli in officina Horatii Saluiani anno Chriſti M. D. LXXXX. quo etiam tempore in domo Marchionis Lauellij Mario Tufo filio fauente, ſcripſi commentarios duos vnum de ſenſu, alterum vero de inueſtigatione rerum; & Conciones orationéſque multas, pro amicis doctoratus inſignia adeuntibus, compoſui: Ad iſtorum vero librorum de ſenſu rerum compoſitionem, mouit me præſertim diſputatio habita in Comitiis publicis, & ſeorſim Ioannes Baptiſta Porta, qui ſcripſerat Phythognomoniam, vbi ſympathiæ, & antipathiæ rerũ dicebat non poſſe reddi rationem, quando ſimul ſuum librum iam excuſum examinabamus. De inueſtigatione autem ſcripſi, quoniam videbatur mihi Peripateticiſmus, & Platoniſmus lar-

Digitized by Google

gam per viam, & non rectam ad rerum notitiam perducere adoleſcentulos. Propterea ex ſolo ſenſu, & his quæ per ſenſum nouimus, redactis ad nouem genera ſenſibilium, putabam me facere poſſe, vt quilibet de quacumque rę non per vocabula tantum, vt Raymundo Lullio mos eſt, quem apud Altum Montem examinaram, ſed per ſenſibilia objecta ratiocinari poſſet. & definitionem eſſe Epilogum ſcientiæ oſtendi, finemque non autem principium cognoſcendi, ſed tantum docendi.

ARTICVLVS II.

De tempore & occaſione ſcribendi libros in iuuentute, & dum Romæ degerem.

SCripſi poſtea quoddam Metaphyſicæ nouæ exordium, in quo Metaphyſicorum principia ſtatuebam neceſſitatem, Fatum, Harmoniam. Item Philoſophiam Pythagoricam carmine Lucretiano auſpica-

tus eram, motus quidem ex Ocelli Lucani lectione, & Platonicorum dictis. Anno autem Domini M. D. X C I I. Romam perrexi, fugiens æmulos accuſantes, *quomodo literas ſcit cum non didiſcerit?* nec tamen meliorem ſortem nactus Florentiam acceſſi, librúmque de ſenſu rerum magno duci Ferdinando primo dedicaui. Deinde Venetias, ac Pátauium petens, libros ibi editurus, dum Bononiæ hærerem, furtim ſublati ſunt omnes iam dicti libri, & Carmina quædam Latina haud inepta; item Phyſiologiæ primus liber diſputationibus contra omnes ſectas confectus, quem nouemdecim alij libri excogitati ſubſecuturi erant. Sed nihil hac iactura deterritus poſtea Patauij cœpi Empedoclis Philoſophiam inſtaurare, & ſcripſi nouam phyſiologiam iuxta propria principia ad Lelium Vrſinum. Item eiuſdem Vrſini iuſſu apologeticum de venarum, neruorum, & arteriarum origine, & de pulſatione, pro Teleſij

commentario quod animal vniuerſum & cætera, cōtra Andream Chiocum Medicum Veronenſem, qui aduerſus Teleſium ſcripſerat, miſique hoc opuſculum ad Antonium Perſium Teleſianum, apud Lelium Vrſinum Romæ commorantem. Dictaui etiam Rhetoricam nouam nobilibus quibuſdam Venetis Auditoribus. Deinde Romam perductus, libros hoſce omnes amiſi, at quorum Bononiæ iacturam feceram, hos omnes inueni Romæ in ſancto officio, vbi illos deffendi interrogatus; nec repetij tamen, meliores denuo refecturus. Romæ igitur iterum dictaui Phyſiologiæ compendiolum, nec quidquam vlterius de illo cogitaueram; Sed Tobias Adamus anno M. D. CXI. neſcio à quo iſtud accepit Patauij, ac publici iuris fecit ſub titulo Prodromi totius philoſophiæ Campanellæ, Præterea aggreſſus ſum Phyſiologiam compendioſam, ſperans reſarcire priorem iacturam ingentis voluminis, atque

in ea

Digitized by Google

in ea omnium antiquorum proponebam opiniones, & cum noſtris conferebam, quam ſubinde miſi ad Marium Tuſo. Item ſyntagma de rei equeſtris præſtantia ad eundem Marium. Item Conſultationem vulgari ſermone requiſitus, an expediat Reipublicæ Venetorũ, ſinere oratores aliorũ Principũ, in ipſorũ Senatu propria loqui lingua, dedique Angelo Corræo Patritio Veneto. Scripſeram etiam Patauij de Monarchia Chriſtianorum commentarium non pœnitendum: vbi oſtendebã quibus artibus res Chriſtiana creuit, creſcet, & quib⁹ decreſcere ſolet, & quibus recuperanda ſit, politicè loquendo; & Paralellum inter Regnum & Reges Hebræorum, & Regnum Regéſque, & Imperatores Chriſtianorum inſtituebam. Item de Regimine Eccleſiæ ad Pontificem, quibus modis, non obnoxijs Principum contradictionibus, ex toto mundo, Pontifex Maximus ſolis armis Eccleſiaſticis poteſt efficere vnum ouile, ſub

Digitized by Google

Paſtore, vno, quos poſtremos dedi Lælio Vrſino, & Mario Tufo; autographũ verò furati ſunt in Calabria infideles amici. Similiter Romæ verſibus Hetruſcis ſcripſeram de modo ſciendi, & phyſiologica, amiſique vtrumque Neapoli. Scripſi etiam Romæ Poëticam iuxta propria principia, quam dedi Cynthio Aldobrandino Cardinali San. Georgio, extátque in multorum manibus, licet quidam Hiſpanus ipſam conuertit in ſuam linguam, ſuoque inſcripſit nomine; quod cum vidiſſem Neapoli in Arce Regia anno M. D. CXVIII. riſum certè quam maximum mihi commouit, ſed vbique contra plagiarium exemplaria noſtra conteſtantur, & ipſemet fur in fine ſeſe excuſat, quare Italicos ſæpe poëtas citat, videlicet Arioſtum, Taſſum, Guarinum, quamuis Hiſpanus eſſet, nempe vt furtum cautius tegeret. Scripſi etiam Romæ dialogum vulgari lingua, de ratione conuincendi Hæreticos noſtri tempo-

ris, omneſque ſectarios contra Romanam Eccleſiam inſurgentes, per quodlibet mediocre ingenium, & vnica prima diſputatione; dedique ipſum iam olim Michaëli Bonello Cardinali Alexandrino, & Antonio Perſio, tibi que etiam non ita pridem eundem conceſſi amiciſſime Naudæe, quamquam non vt ipſum editioni demandes, quia in epiſtola AntiLutherana ad Philoſophos, & Principes vltramontanos pro inſtauranda Religione, dialogum hunc diu quidem antea tranſtuleram. Præterea, orationes etiam & Politicos diſcurſus nonnullos dum Romæ eſſem; carminaque Hetruſca, ac latina multa, amicis dedi, etiam ipſorum nomine propalanda. Hic etiam cœpi verſus Hetruſcos Latino metro componere, vt in Cāticis noſtris apparent, & artem metricam vulgaris ſermonis, perſimilem latinæ, vnde cuiuſque ſyllabæ quantitatem diſcere, ac ſeruare queas, certas per regulas pateſeci, dedique hanc

Ioanni Baptiſtæ Clario Medico Archiducis Caroli Romæ, ac duobus inuenibus Aſculanis. Anno denique M. D. XCVIII. Neapoli, Epilogum Phyſiologiæ, atque Ethices perfeci; mox in Calabriam reuerſus in patriæ meæ ſtylo, compoſui Tragœdiam Mariæ Scotorũ Reginæ, ſecundum poëticam noſtram non ſpernendam. Item ſcripſi de Auxiliis contra Molinam pro Thomiſtis, & diuerſa opuſcula in gratiã amicorũ.

Articvlvs III.

De tempore & occaſione ſcribendi libros in ætate virili, & inter moleſtias Carcerum.

SEd iſtis omnibus abſolutis, accidit mihi quod dicitur à Salomone *cum conſummauerit homo, tunc incipiet, cum quieuerit operabitur*; exurgente ſi quidem perſecutione, quæ tot alios tamdiu exercuit, ductus fui Neapolin tanquam reus Majeſtatis,

Digitized by Google

ibique dum librorum copia negabatur, cõdidi latina, hetruſcaque carmina multa, de ſapiẽtia prima, & potentia; de primo amore, de bono, pulchro, & ſimilibus, quæ omnia ſcribebam cum dabatur furtiuè commoditas, ex quibus VII. libri facti ſunt attitulati Cantica, quorum Tobias Adamus quædam ſelecta iuxta ingenium ſuum edidit, ſub Squillæ Septimontani nomine, additis annotationibus. Cecini item elegias de propriis & amicorum ærumnis, Rhythmos etiam prophetales, & Pſalmodiam quadruplicem de Deo, & omnibus eius operibus, atque hac poëtica ratione roboraui etiam amicos, ne in tormentis deficerẽt. Scripſi præterea aphoriſmos politicos, quos deinde in capitula diſtinxi, & politicã ſcientiã condidi; addique œconomicã valde vtilem, & ethicam denuo inſtauraui iuxta doctrinam Primalitatum, adiecique ideam Reipublicæ quàm voco Ciuitatem Solis, longe præſtantiorem quàm ſit Platonica,

Digitized by Google

nica, aut alia quæuis, quod opus ſub nomine philoſophiæ realis in quatuor partes ſectæ, editum eſt Francofurti, opera Tobiæ Adami, anno M. D. CXX. niſallor, Latina lingua, licet etiam Italica prius ſcriptum fuerit. Præterea ſcripſi librum de Monarchia Hiſpanorum Italica lingua, laudatum à te in erudito opuſculo quod aduerſus fratres Roſaceæ Crucis edidiſti, & ab omnibus Germanis qui ipsũ propterea lingua ipſorum vernacula edidére, quamuis Italica, & Latina ex Gaſparis Schioppij, & Chriſtophori Fluggij Muſæo in omniũ ferime manus peruenerit. Cõpoſui paulo poſt articulos prophetales quindecim pro defenſione dictorum meorum, vnde anſam arripuerant faciendi me reum Maieſtatis, & hoc ex dictis Prophetarum, Sibyllarum, & Sanctorum & ex politica, & aſtrologica prædictione; oſtendique clauem ſcripturæ ſanctæ, & naturæ, per ſeptimanas creationis, ſecula Mundi, ætates

Synagogæ, & Eccleſiæ, & per ſigilla, phialas, eccleſias, candelabra, & tubas de euentibus ſeculi, extant apud multos Hiſpanos, Germanos, & Italos, inter quos omnis antiquioris doctrinæ, & ſuppellectilis promus condus nobiliſſimus eques Caſſianus à Puteo, non hos tantùm, ſed reliquos omnes meos libros colligere diligenter curauit, quemadmodum etiam fecere Veſtrius, & Cæſarinus. Compoſui poſtea opuſculum ad capita factionum, de eligendo ſummo Pontifice ſemper optimo, quod habent Cardinales Burgheſius, Ludouiſius, & alij; miſſus enim eſt ad Conclauiſtas Vrbani VIII. Item Medicinalium libros VII. iuxta propria principia, vbi oſtenditur Medicinam antiquorum cæcam fuiſſe, nunc autem oculatam exiſtere, neque naturas, & cauſas morborum, aut medicaminum adhuc exploratas fuiſſe, extat apud nos & apud Tobiam, & Fauillam. Conſequenter ſcripſi iterum de ſenſu re-

Digitized by Google

rum, & magia libros quatuor Italicè, & Latinè, quos Tobias Adamus edidit Francofurti anno M. D. CXVIII. Item vanitatem Aſtrologorum, Iudæorum, & Arabum, & quorumdam Latinorum peroſus, confeci libros ſex de aſtrologia ex naturæ decretis, quos vnà cum medicina, & libris de ſenſu rerum poſt impreſſionem Francofurtenſem melioratis, dedit amicus Bibliopolæ Lugdunenſi Antonio Soubron anno M. D. CXXII. qui tamen vti promiſerat nondum illos edidit, ſed defunctus hæredibus reliquit, à quibus nondum hos recuperare potuimus. Sub idem tempus cum poſitiones aſtronomicas Chaldæorum, & Pythagoræorum, ac Ægyptiorum conſideraſſem, noſtraſque phyſicas obſeruationes, compoſui Aſtronomicos libros 4. vbi exploſis Epicyclis, & Excentricis Ptolomæi. item Coopernici motibus Telluris, & librationibus, Arriſtotiſq; ac aliorum circulis homocentricis, & Kalippi

Digitized by Google

Eudoxiíque poſitioni additis reuo-
luentibus, nouum ſyſtema conſtru-
ximus, & recentiorum phœnome-
nũ rationes reddidimus, ex vno deſ-
cenſu Solis inceſſabili, ſed irregulari
ad Telluris (quæ eſt centrum odij, ſi-
cut Sol eſt centrum amoris) combu-
ſtionem; hos libros abſtulit dome-
ſticus quidam Nuntij Apoſtolici
Neapolitani, miſſus ad perquiren-
dum ſcripta mea in Caſtro Oui anno
1611. nec quidquam ex ipſis recupe-
rare potui, aut ſcire quid actum fue-
rit, haberi tamen poteſt poſitionis
noſtræ ſẽſus ex Phyſiologia & Meta-
phyſica. Præterea quæſtiones ſuper
Phyſiologiam, Ethicam, Politicam,
Oeconomicam & Ciuitatem Solis
ſcripſi, diſtinctas ſimiliter in partes
quatuor, contra ſectarios antiquos
ac modernos, pro Philoſophia ſan-
ctorum tuenda, quam tradidimus
epilogiſtico ſtilo in præfatis libris
per Tobiam editis, horumque exem-
plaria nondum tamen perfecte con-
cinnatorum, extant apud Tobiam,

Digitized by Google

Fauillam & Schioppium, ſed nunc meliores illos fecimus, ac digniores qui prælo tradantur. Paulo poſt Neapoli ſcripſi Metaphyſicam vulgari ſermone in tres partes, & libros quindecim diſtinctam, vbi de principiis eſſendi, cognoſcendi, & operandi; ac ſupra Neceſſitatem, Fatum, & Harmoniam primitus mihi excogitata, tunc poſui cauſas, & principia, & primalitates entis; hanc autem accepit à me anno 1603. Hieronymus Tufo Lauelli Marchio, nec vnquam reddidit, ſed ipſo defuncto, per ſeruum nomine Gallum ſubrepta, data eſt Ioanni Baptiſtæ Heredio. Piſano Appulo, vt reſciui, poſtquam nouam Metaphyſicam Latine cœpi ſcribere anno 1610. quæ tamen ſtatim ab Nuntij quodam Aulico rapta periit. Deinde reſcripſi illam in meliorẽ formã; ac parte illius prima, de vero ſapiẽte egi, & quomodo agnoſcendus; item de ſciẽtiæ acquiſitione, vtrum illa detur ſecundũ ſe, an ſecũdum nos tantum, an vtroque modo;

Digitized by Google

& de Scepticorũ, Protagoræ, Platonicorũ, & omnium ſuper hoc opinionibus diſputaui; Item de principiis ſciendi per cathegorias, vbi platonicas, Peripateticas, Epicureas, Lullianas & Architæ cathegorias cum noſtris examinaui, Item vniuocis addidi analoga, & tractatum de Primalitatibus, & eſſentiatione, de principijs & principiatione, de cauſis & cauſatione, de effectibus, ſeminibus, occaſionibus, conditionibus, & de natura & arte. In 2. vero de ente, & non ente, & de exiſtentia; item de horum cauſis, principiis, & primalitatibus; item de obiectis, vita, vero, & bono, deque oppoſitis; item de magnis horum influxibus neceſſitate, & contingentia: fato & fortuna; Harmonia, caſu & ſorte; item de baſibus exiſtentiarum. vt de quintuplici Mundo, videlicet ſituali, materiali, mathematico, mentali, & archetypo interiùs exteriúſque ordinatis, & cõplexis, In tertia denique parte de principio & fine entium

Digitized by Google

omnium, & non entium; de ideis, de intelligentiis, de illicibus, de mentibus corporatis; de vitis humanis. diuinitus, cœlitus, & angelitus, & diabolitus & humanitus, & beſtialitus comparandis; de gubernatu Mundi, & ſyſtematum; de religione, de prophetis, de legiſtatoribus, horumque examine; de beatitudine & reuerſione rerum ad Deum, de immortalitate animorum, de Mundis, de ſeculis ſeculorum, & hæc iuxta omnium gentium opinionem & ſciētiam, & reuelationem; accepit libros hoſce Tobias, à Gregorio Coſta, ſed non edidit, quoniam ſcripſi me eos in meliorem doctrinam redactos penes me habere. Præterea libros xxix. ſcripſi de Theologia iuxta Metaphyſicam noſtram; vbi omnium nationum & Mahumetiſtarum, Thalmudiſtarum, Americanorum, ac Indorum leges, quas noſtri Theologi non tetigerant, examinaui, & quæſtionibus vanis reciſis Vtiles tantum addidi, credo Reipu-

blicæ Chriſtianæ valde profuturos;
Horum verò frater Paulus Pyromatus diſcipulus habuit exemplaria completa, ſed Ioānes Bſumius Saxo, & alij libros tantum nonnullos. Prætereà opuſculum de Conceptione Virginis ſub iſtud tempus pertexui, concilians opiniones omnium pro ſancto Thoma. Et libros quatuor attitulatos *quod reminiſcentur & conuertentur ad dominum vniuerſi fines Terræ.* Pſalmo 21. annis 1617. & 1618. compoſui, ad quatuor magnas Mundi nationes; videlicet Chriſtianam Gentilem, Iudaicam, & Mahometicam, vbi tot ſunt legationes, quot Principes, & Reſpublicæ prædictarum nationum, quas ad diſputandum in Concilio Generali de vera fide depoſitis armis Martialibus quæ ſunt beſtiarum, & grammaticalibus Sophiſtarū, per ſpiritualia, iuxta diuinam, non humanam modo logicam compello. Huic operi addidi librum contra atheiſtas omnem Religionem negantes; & alterum de

Monarchia Sapientiæ æternæ in humano corpore aſſumpto, vbi de Iuribus Pontificis, & Principum in temporalibus, & ſpiritualibus, iuxta naturæ, & ſcripturæ vtriuſque teſtamenti dogmata tollentia lites inter laicos, & eccleſiaſticos Principes diſputaui; Sed cùm à Cardinale Bellarmino reprehenſus fuiſſet prior ille contra Atheos, mox Romam veniens anno 1626. poſt libertatem adeptam, ex licentia ſuperiorũ defendi, typis tradidi, exiitque anno 1630. & nunc pro alijs colligendis in ſexto tomo laboro. Addidi libellum de Iuribus Regis Catholici in nouum orbem, contra adulantes & aduerſantes. Præterea ſcripſi Neapoli in caſtro Oui, Philoſophiam rationalem in quatuor partes, & addidi quintam in Arce noua, videlicet Logicam, Rhetoricam, Poëticam, Hiſtoriographiam, & Grammaticam, quas habent etiam Pyromallus, & frater Thomas Pignatellus, ac alij, ſed partes tantum aliquas

non omnes, quemadmodum etiam &Tobias Adamus, qui Grammaticam nimium feſtinans exſcribere non potuit; atque has artes iuxta propria principia, ex noſtra Metaphyſica, per naturam, & ſcripturam faciliores, breuiores, & reſolutiores puto me perfeciſſe. Addidi etiam compendiolum, Phyſiologiæ tyronibus recitandum, quod tanquam alicuius momenti foret, à me nuper accepiſti, in tua Bibliotheca conſeruandum. Vlterius deinde progrediens inſtaurare cœpi Mathematicas ſcientias metaphyſica ratione fundandas, & vnum modò libellum ſcripſi, cæteros ſi cœptis Deus aſpiret editurus, in quibus de ipſis tractabo per numeros, mẽſuras, & pondera, triplici volumine rem omnem explicans. Sed poſtea conuertens me ad politicam ſpecialem Regni Neapolitani, ſcripſi opuſculum de illius regimine ad Comitem de Lemos, nomine Magiſtri Seraphini Nucerini Curatoris mei amantiſſi-

mi, cui me ipſum quoque debeo? Item conſultationes pro Regni cenſu augendo ſupra millionem, abſque damno Regni, vel Regis, ſed cum vtriuſque & populorum emolumento; prima ſi quidem illarum ponit in frumentis pretium mediocre, 2. exigit quod populis commodius eſt pro tributo, 3. denique auſert vſuras; & cultum terræ, fructus que multiplicat, atque hoc opuſculum vulgari ſermone ſcriptum & omnes iam dictos libros Scioppius à me accepit anno 1608. cùm venit miſſus à Paulo V. ſummo Pontifice, meam tractaturus libertatem; dedi etiam & Atheiſmum Triumphatum; hunc enim titulum ipſe fecit libro quem ego vocarem, Recognitio Religionis ſecundum omnes ſcientias contra AntiChriſtianiſmum Machiauelliſticum. Præterea quoniam tunc incœperat rumor Venetus contra quoſdam Eccleſiaſticos, interdictum, ſcripſi tres libros videlicet Monarchiam Meſſiæ Venetis, & alijs

& aliis principibus ex hac occaſione vtiliſſimum. Item libellum pro Papa iuxta Canones, & Politicam optimam; ac demum alium libellum, Lamentationes vocatum, inſtar Threnorum Hieremiæ, mala futura in toto orbe, ſi diſſidium illud amplius duraret, nunciantem per oraculorum & ſcripturarum enucleationes. Scripſi item opuſculum de peſte Colonienſi, quæ tunc graſſabatur, ad nobiles Henotos, rogatus à Schioppio, & Remedium contra Luem Veneream, & aliud ad extrahendum Hydrargyrium viſceribus, & oſſibus vnctorum intruſum, per cucurbitulas aureas, de quibus in Medicina. Item contra frigus inalpinum, Schioppio perambulaturo in Germaniam dedi opuſculum, & contra ſurditatem & herniam. Item poſtea feci quaſdam reſponſiones ad Regem Britanniæ, multas præterea ſcripſi epiſtolas Schioppio, & dominis Fuccaris meam libertatem negotiantibus, reſpondentes quæ-

ſtionibus varijs. Similiter miſi ad Antonium Perſium apologeticum pro ſuo libello de potu calido. Itemque alium ad Paulum V. pro regimine Eccleſiæ, quem dedi Schioppio, ſed hunc poſtea meliorem reddidi per aphoriſmos concinnatum. Tandem vero poſt annos ſex, Neapolim venit Tobias Adamus, & Rodulphus Binanius nobiles Germani, ex peregrinatione Hieroſolymitana, dedique illis quæ Schioppio anteà conceſſeram, & inſuper Metaphyſicam, Philoſophiam realem, Medicinam, Aſtrologiam, & multa opuſcula epiſtolaria, fueruntque ipſo diligentiores, quoniam Philoſophiam realem publicauerunt, & libros de Senſu, & partem Canticorum, & Prodromum qüem àme non acceperunt. Scripſi etiam Apologeticum pro Carminibus Virginij Cæſarini, in nuptijs Principis Ludouiſij; & alterum ad Cardinal. Bellarminum contra cenſuram librorum meorum miſſorum ad Congregationem de

propaganda fide. Demum verò perfeci iterum Metaphyſicam, eamque omnibus numeris abſolui.

ARTICVLVS V.

De tempore & occaſione ſcribendi libros in ſenectute, & poſt adeptam libertatem.

AFfulgẽte poſtea rebus meis feliciori ſorte, libertatem, fauente optimo meo Mœcenate Vrbano Pontifice octauo, iubente Philippo IIII. Hiſpaniarum Rege, ipſiuſque mandata exequente Duce Albæ, & auxiliantibus multis S. R. E. Cardinalibus, præſertim vero efficaciter negotiante Innocentio Maximo Epiſcopo Catanenſi, conſecutus ſum, Anno 1626. Die 15. Maij. mox Romam accelerans ſcripſi in Sancto Officio, ad libellum Parlamenti pro Rege Chriſtianiſſimo animaduerſiones. Item librum de fato ſiderali vitando, quem mutuatum inſidioſus frater, vna cum ſex libris

Aſtrologicis, vt odium Vrbani VIII. Sapientiſſimi Pontificis eoque nomine Aſtrologiam deteſtantis, mihi conciliaret, Typographo dedit Lugdunenſi, à quo publicatus eſt; ac ſimul me accuſauit inobedientiæ circa impreſſionem, & ſuperſtitionis circa impreſſas res; quare hunc, vt à me minimè impreſſum, pro meo arripere nolui, & apologiam feci quam delecti duo Cenſores approbauére. Præterea ſcripſi opuſculum de Titulis, ad Virginium Vrſinum, cùm præſciret velle Vrbanum VIII. titulum nouum Cardinalibus afferere. Item opuſculum de Aſſiſtentia DD. Cardinalium in Curia, & de non Reſidentia in Epiſcopatibus, niſi vbi ociantur Romæ, per Canones, Theologiam, & Politicam: item opuſcula duo, vnum vulgari ſermone, An præſtet Baronibus & populis viuere ſub Eccleſiaſtico, an ſub laico quocumque alio dominio: Aliud latino, quòd libertas ſub Papatu major eſt, quàm ſub quocumque

alio Principatu, aut Republica, quæ opuſcula habes nunc penes te, Naudæe clariſſime; Compoſui etiam conſultationem ad Reges Chriſtianiſſimum, & Catholicum, pro pace perpetua circa prætenſiones ad Regnum Neapolitanum; Et alium quibus, quotue modis, pauci contra plures pugnare ac vincere poſſint, ad Philippum Columnam M. Coneſtabilem. Item defenſionem librorum de ſenſu rerum, iuxta ſacræ Scripturæ, & naturæ codices, & Patrũ, Scholaſticorũ, ac philoſophorũ omnis ſectæ placita: Item de Philoſophia Gentilium non retinenda, & de nouæ cudendæ vtilitate, ac an liceat iurare in verba Magiſtri? opuſculum valde proficuum, quod etiam aliàs à me accepiſti. Item opuſculum aliud ad Bonifacium Caietanum Cardinalem, An ſit contra ſacram Scripturam, & Patres aſſertio Coopernici de motu Terræ, & quiete Solis, quod publicatum eſt typis Germanicis, cum à me ſcriptum

Digitized by Google

fuiſſet anno 1616. Nouiſſimè verò Apologiam confeci pro ſcholis pijs; & expoſitionem capitis IX. Epiſtolæ ad Romanos, quo ſe plurimum efferunt Caluiniſtæ & Lutherani, dedique ipſam illuſtriſſimo Comiti Braſſaco, Regis Chriſtianiſſimi ad ſummum Pontificem Oratori, ad quem paulo ante deſtinaueram centonem Thomiſticum, de prædeſtinatione, & reprobatione, auxiliis, libero arbitrio, aduerſus Pſeudo Thomiſtas. Sed quod vix è mente exciderat, ſcripſeram Neapoli ſyntagma, cur ſapientia & virtute eximia præditi, Benefactores generis humani, in magnis Temporum articulis violentam mortem ſub prætextu læſæ Maieſtatis diuinæ & humanæ incurrunt, ac poſtmodum cultu & gloria reuiuiſcunt, quem tractatum vix bene recordor apud quem repoſuerim. Item ſcripſi ad Cardinalem Mellinum opuſcula duo, vnum de Canoniſatione Sanctorum; alterum de vtilitate potus calidi aduerſus

Medicos extemporaneum; tertiumque ad alium amicum ſubiunxi de Aulicorum technis, & orationem pro Rupella recepta, quam alius ſuo nomine recitauit; itémque quatuor orationes de laudibus D. Thomæ, ſtudio Seraphini mei Neapoli recitatas; & à Fauilla deinde conſeruatas. Poſtremò volumen ingens commentariorum elaboraui ſuper poëmatibus Vrbani VIII. continens expoſitiones Grammaticas, & Philoſophicas vtiliſſimas ſanè Poëtis, Oratoribus, Phyſiologis, Politicis, Prædicatoribus Theologis; Mathematicis, & mores bonos curantibus, ac ſcientiarum inſtaurationem, quas quidem præ manibus adhuc habeo.

Digitized by Google

CAPVT II.

De Optimo Genere Philoſophandi.

ARTICVLVS I.

De requiſitis in genere ad rectè philoſophandum.

QVinque dat æterna ratio quæ condidit gubernatque omnia, atque proprios perducit ad fines, iis quos aliorum lumina eſſe voluit, videlicet ingenium perſpicax in intelligendo, atque ſyllogiſando; tenacem memoriam pro theſauro ſcientiarum; voluntatem efficacem, perſeuerantemque in veritatis amore, quæ ſcientias, quia bonæ ſunt, non quia lucrum, aut gloriam, aut honorem pariunt, aut gaudia huius Mundi, capeſſat; ſtudium indeficiens, ita vt quidquid legimus ſiue in codicibus hominum, ſiue in rerum vniuerſitate inſpectamus, notemus inceſſanter, tanquam principia aliorum cognoſcendorum

multorum, per ſimilitudines analogas, aut vniuocas; & tandem conuerſationem ſapientum non vulgarium; nec propriis addictorum placitis; verum qui parati ſint veritatem vndecumque affulgentem amplecti citra inuidiam, citra tædium maiora perquirendi, ac tandem citra decretum ſic ſtandi in propriis, vt aliena aut ſequentia reſpuamus. Etenim cum omne vitium obicem ſapiendi res prout ſunt apponat, tum verò maximè illud hoc præſtat, quo putat quis omnino ſe inueniſſe quod quæritat, dum ſibi placet, nec intelligere ſatagit ſe in inquirendo potius defeciſſe; quoniam non intellexit vnius cuiuſque rei, vel minimi etiam puncti vnius, ne dicam Formicæ, aut motus, aut vnguis infinitam propemodum dari ſcientiam, vt hic rideas Athæos & Politicos qui iudicium ſuum ſupra Mundum ſupraque intelligentias, corporum, elementorumque, ac proinde Regnorum & Politiarum curam ge-

Digitized by Google

rentes, eleuant, & ex nihilo ſapientiam, aut à ſeipſis agnoſcunt, non autem entibus è primis vnde nos ſumus, & non ex nobis, quærite ſine meta & inuenietis; ſolent enim homines plerique in pueritia omnia credere, in virilitate nihil, ita vt credentes pro ignaris habeant, in ſenectæ vero limine, credenda à non credendis ſeligere.

ARTICVLVS II.

In quo ponuntur Regulæ ſpeciales ad rectè Philoſophandum.

QVoniam vero exploras iterum, Doctiſſime Naudæe, quem modum philoſophandi probatiorem inuenerim, vt voluntati tuæ honeſtiſſimæ morem geram, ſequentes pono regulas.

Prima. Cuiuſcumque rei veritatem volueris perſcrutari, eiuſdem hiſtoriam manifeſtam tibi eſſe oportet, non ex parte, ſed totam, vt ſi circa

Digitized by Google

Cæleſtia philoſophari volueris, diſce prius obſeruationes hiſtoricas, videlicet numerum ſtellarum errantium, atque fixarum, & tempora reuolutionum ipſarum, & varietates, & quando eleuantur, quando deprimuntur, quando ſtant, quando retrocedunt; item modum latitudinis & longitudinis; ac denique ſitum, locum, & ordinē ipſarum, tunc enim accedit cauſa inueſtigans, docēſque obſeruatorum cauſas; quare ad iſtud, Plinij Hiſtoriæ, & Hygini & Arati neceſſariæ ſunt. Similiter volenti Theologiam addiſcere, oportet hiſtorias ſacras prænoſſe, vt in nouo & veteri Teſtamento, Ioſepho, Philone, Comeſtore, & in Baronij Annalibus habentur. Qui vult Phyſiologiam ſcire, priùs hiſtoriam naturalem de mineralibus, vegetabilibus, & animalibus, elementiſque, ac elementatis rebus à Plinio, Agricola, Geſnero, Aldrouando, Imperato, Dioſcoride, Theophraſto, & ſimilibus haurire debet: propterea

Digitized by Google

enim languent circa pugnas verborum ſcholæ, quoniam Hiſtoriam rerum ſuper qua fabricatur ſcientia ignorant, vnde à rebus ad verboſitatem conuertuntur. Qui Coſmographiam ſcribunt, nauigationes, & itinera, & inuentarum regionum hiſtoriam præ oculis habeant. Qui Moralem ſcientiam, & Politicam ac Oeconomicã, hiſtoriam ciuilem præ-noſcant nationum, & mores gentium, ac mutationes & formas viuendi, & varia regimina tam familiarum, quàm ciuitatum, & regnorum, ſimúlque victum ac veſtitum, & artes hominum, & cultum agrorum, alioquin haud quaquam certam ſcientiam de his facere poterit, quoniam ex indiuiduis vniuerſalia fiunt, quæ ſunt principia ſcientiarum.

Secunda. Veritatem Hiſtoriæ examinabis per teſtes non deceptos, neque deceptores; tales autem ſunt hiſtorici qui viſu & auditu, aliiſque ſenſibus hauriunt veritates.

Digitized by Google

Tertia. Nulli philoſophorum, aut legiſlatorum ſectæ ita inhærebis, vt putes ipſos ab errore fuiſſe immunes, omnis enim homo mendax, aut ex ignorantia, aut ex malitia, aut ex timore; ſolus autem Deus verax. Quod autem teſtimonium ſit à Deo ſic explorare poteris, aſpiciendo ſi eſt in rerum natura, qui primus Dei codex fuit, quod narratur, vel in libris ſanis probatis per miracula, per ſanguinem, per Prophetiam, per ſanctitatem, per ſucceſſionem & communicationem chariſmatum, vt in principio Metaphyſicæ oſtendimus; nam de cætero quicumque alicui Philoſopho ita adhæret, vt credat illum non poſſe errare, is ad veritatem ineptus ſit, & ad meliores ſcientias truncus.

Quarta. Omnium hominum libros lege, nec ſtatim reſpue quæ tuo intellectui diſſonant, multas enim veritates inuenimus, quas reputabamus antè inter mendacia, vt quod ſub Æquatore non erat habitatio,

Digitized by Google

quod alterum Terræ Hemiſphærium non extabat, qua ſanè in opinione, grauiter errarunt Philoſophi, Poëtæ, ac nonnulli Theologi; quare magis ſemper eſt credendum teſtificantibus, quàm opinantibus, vt magis Columbo quam Lactantio, & Procopio; & magis Petro teſtificanti de Chriſto, quàm Luciano opinanti, multa enim videntur impoſſibilia, quæ tamen veraciter extant, ac propterea cum tu, Naudæe Chariſſime, multos illuſtres viros non fuiſſe necromantas in apologia tua contendis, ſed ignorantium eſſe figmenta, qui non aſſequentes rationem rerum, dicunt ſupernaturaliter fieri quæ natura facit: rectè ex hac parte dicis, quoniam plurima mentiuntur idiotæ, & viros ſapientes habent pro diabolicis, aut Angelicis; attamen in hanc opinionem non poſſent deuenire, niſi priùs in natura & politica certum eſſet, quòd extant viri Angelici & diabolici; nec illuſores qualis Apuleius, & Lucianus, Agrip-

Digitized by Google

pa efficere poterunt, quin fuerint, in Mundo veraciter Magi. Nec quia fabulantur Poëtæ de Caballo Pegaſeo, & Bellerophonte, non verum erit quod teſtatur Suetonius de Simone mago, qui fuit Neroni Icarus; nec quia Cingari & Aſtronomi ſunt mendaces, non efficient tamen quin detur vera prophetia; ſiquidem non eſt negandum aurum purum aliquod, quoniam multiplex eſt, plurimumque falſum chymicum.

Quinta cum impoſſibilis propoſitio aliqua tibi apparebit, vt quod Sol ſtet in centro & Tellus rotetur, noli ſtatim pro impoſſibili eam habere, ac prædicare, ſed retine aſſenſum, donec vndique conquiſitis rationibus veritatem erueris.

Digitized by Google

ARTICVLVS III.

De ratione & ordine legendi Hiſtoricos.

QVandoquidem igitur hiſtoriam rerum de quibus philoſophari conuenit, vix aliunde deſumimus, quàm à libris; inde eſt quod ipſorum lectionem ſic inſtituere conuenientiſſimum iudico; ac in primis. Ordo legendi hiſtoriam naturalem requirit, vt primitus diuiſio Cœli & Terræ, per Coſmographiam practicam, non perſpeculatiuam ob oculos ponatur in Mappa; Deinde verò Regiones cœli & terræ per circulos diſtinguantur, ac demum hiſtoria cœleſtium & terreſtrium euoluatur, qualiter extat apud Plinium & reliquos.

Ordo hiſtoriarum ſacrarum poſtulat, vt legamus in primis vetus atque nouum Teſtamentum; deinde Hagiographos ſcriptores quos vix vnquam abſque Coſmographia & Chrono-

Chronologia poſſis aſſequi, ſimúlque hiſtoriam Flauij Ioſephi, & Annales Baronij, ac Bzouij ſaltem in compendium redactos: Nec eſt neceſſe Hegeſippum prius, aut Euſebium, Nicephorum, Sozomenum, Socratem, & alios Patres euoluere, quoniam hos omnes habere potes in Baronio. Sed quod eſt præcipum, notabis diligenter Conciliorum tempora, ſeſſiones, decreta, & ordinem.

Denique ordo Legendi hiſtoriam ciuilem ſimiliter incipit à Moſe, & Ioſepho vſque ad Domitianum, deinde Liuium, Saluſtium, Suetonium, & Tacitum legito; & mox à declinatione Imperij Sigonium; Quibus ſubiunges hiſtorias particulares aliarum nationum, qualis eſt Gallica, Hiſpanica, Veneta, Æthiopica, Iaponenſis, Chinenſis, Græca, Perſica: nec ſpernes Beroſum, & fragmenta Ennij, etiam ſi fraudem ſuboleant. Inter legendum autem hiſtorias præ oculis habere

conuenit Coſmographiam, Chronologiam, & Genealogias familiarum, diuini Scriptoris exemplo, & præcepto, qui iſta omnia in ſacra Coſmopoëia, & aliis libris complexus eſt. Deinde verò notandæ ſunt tranſmigrationes populorum, mutationéſque Regnorum, politiarum, ſectarum & morum quibus percipiendis valdè vtiles erunt hiſtoriæ vniuerſales Pinedæ, Sabellici, ac Tarcagnotæ.

Articvlvs IV.

De ordine legendi libros Theologicos.

POſt hiſtoriam ſacram methodo iam ſuperius aſſignata perceptam, continuò accedendum erit ad Patres, inter quos primùm legendi veniunt Clemens Romanus; & Dionyſius Areopagita, & Ignatij epiſtolæ, ac Martialis & Polycarpi; fragmenta etiam Athenagoræ Papjæ, & aliorum qui diſcipu-

Digitized by Google

Ii Apoſtolorum fuere; quibus ſtatim ſuccedent Irenæus, Iuſtinus, Hippolitus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Victorius, Lactantius, & poſt illos Origenes mirificus; Athanaſius, Baſilius, Gregorij duo, Chryſoſtomus, Oecumenius, Didymus; quos proximè ſequuntur Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Sulpitius; mox verò Iſidorus, Gregorius magnus, Anſelmus, Hugo Victorius, Richardus, & Bernardus; è quibus ſanctus Damaſcenus Theologiam ſolus in methodum reduxit; quemadmodum poſtea fecit Petrus Lombardus inter Latinos, cuius expoſitores methodici, & præcipui ſunt, Albertus magnus, Alexander Alenſis, D. Thomas. Ioannes Scotus, Durandus. Henricus à Gandauo, Gregorius Ariminenſis, Guillelmus Occham, & horum diſcipuli, inter quos præfulget Thomas Caietanus. Expoſitiones autem Græcorum & Latinorum in ſacram Scripturam ſaltem in compendium,

Digitized by Google

& Catenam redactas, euoluere optimum eſſet, ſi non ſufficit ætas, vel ſtudiorum ratio, vt poſſint videri in fonte, quemadmodum ferme omnes à me viſæ ſunt, dum temporis atque otij nactus eſſem plurimum. Sed vtile valde foret ſi quis compendium omnium Patrum, & Scholaſticorum faceret, veluti Plutarchus Philoſophorum placita, & Galenus conſarcinarunt.

ARTICVLVS V.

De ordine legendi libros Philoſophicos.

ORdo Philoſophorum legendorum, primò ponit eorum Principem Ariſtotelẽ cum Græcis, & Arabibus, & Latinis expoſitoribus; Secundò Teleſium, & Patricium eius antagoniſtas, ex oppoſitione ſiquidem veritas melius intelligitur; Tertiò Platonem cum ſuis ſequacibus Plotino, Chalcidio, Iamblicho,

Digitized by Google

Proclo. Quartò, Stoïcos vt Ciceronem, Senecam, Epictetum. Quintò, Pythagoreos, quorum extant ſolummodo fragmenta. Sextò, Epicureorum reliquias quas à conterraneo tuo Petro Gaſſendo ſumma diligentia colligi audio, & Lucretium, ac Baſſonem, qui nuperrimè Philoſophiam eiuſmodi explanare, aut potiùs inſtaurare conatus eſt. Sed cum in officinis Artiſtarum, plus philoſophiæ realis, & veræ habeatur, quàm in ſcholis Philoſophorum, conſulendi ſunt diligenter Pictores, Tinctores, Ferrarij, Aurifices, Auri ductores, Agricolæ, Milites, Bombardarij, Pannifici, Deſtillatores, & id genus reliqui.

In Moralibus Seneca omnibus præualet. Ariſtoteles in particulis bonus eſt. Teleſius magis ad totum accedit, Plato verò ſparſus eſt, non methodicus, circa totum, & cum ars ipſa integra deficeret, ipſam de nouo inſtaurare conatus ſum.

In œconomicis primum legendus

Digitized by Google

eſt Ariſtoteles, quia valet methodo; deinde Xenophon & Plutarchus, quia abundant præceptis; deme verò iudica tu Naudæe.

In politicis fundus erit Plato, leges, legiſlationem, Regnum, ac Rempublicam inſtituens luculenter, vt propterea D. Thomas in libro de Regimine Principum, Platoniſmum in Republica deſideret; Ariſtoteles vt æquum fuit, à præceptore hauſit quidquid habet boni, aſtutis aptior quàm prudentibus. Hunc excipiet Plutarchus, bonus in multis: à Machiauello vt nimiùm aſtuto, & procaci abſtinendum. Moſes verò adeò præcellit in omnibus vt cæteri legiſlatores ſint eius veluti ſimiæ, Pythagoras, Numa, Minos, Seleucus, Solon, Zamolixis, Mahometes & alij.

In Medicina quæ Philoſophia eſt practica, ductor erit Hippocrates; mox Galenus abbreuiatus tamen, & ab eo Celſus, qui eloquentiam ſermonis iunxit cum artis peritia, Tral-

lianus, Auicenna, Rhaſis, & Fernelius; Paraçelſus denique in deſtillatoriis, & Medicinis chymicis aliquid promouit; in ſpeculatiuis verò ineptit plerumque, & accipit pro ratione nō rationē; Sanè Medicina poſſet ababbreuiari in verbis, augeri in ſententiis, & rationaliter fieri, vt patet ex libris noſtris Medicis.

ARTICVLVS VI.

De ordine legendi libros Mathematicos.

ORdo in Mathematicis eſt, vt præcedat Euclides communes theſes examinans menſuris, & numeris; Sequitur Archimedes qui eos rebus multis applicat; item Ptolemæus qui cæleſtibus, vt etiam Alfraganus, Coopernicus Tycho, & alij; deinde qui ipſos accommodant Telluri & magnis corporibus, vt Geographi; mox qui particularibus, qualis eſt Nauigatoria, Milita-

ris, Ponderatoria; Vitellionem etiam & Alhaſenum Opticæ doctores adibis, & per Phyſicam examinabis.

In Aſtronomicis prior eſt Ptolemæus, altior Coopernicus, copioſior Tycho; iudicium tamen de his non feres niſi obſeruationes Chaldæorum, Ægyptiorum, Græcorum, Latinorum, & Arabum conſideraueris; non enim vnius temporis ætas, ſed ſeculorum omnium præteritorum eſt neceſſaria, ad eiuſmodi ſcientias.

In Aſtrologia Ptolemæus præcellit; Arabes copioſiores quidem ſunt, ſed magis ſuperſtitioſi, vtinam aliquis ſeligeret quod in ipſis vtile reperitur, nullus enim codex ſpernendus eſt, & præclara longè documenta ſæpiſſimè latent inter verboſas ineptias.

Denique omnem ſcientiam puta infinitam, nec te vnquam ad metam perueniſſe exiſtimes, nec diſcere ceſſes; natura enim comparatum eſt, vt omnis totaque ætas conſuma-

tur in addiſcendo per ſenſoria à codicibus naturæ, & ſcripturæ, & per diſcurſum exhis, ad non ſenſibus expoſita: certè leges omnium nationum, ac ſectarum diſcere vtiliſſimum eſt.

Capvt III.

De recta ratione libros ſcribendi.

Articvlvs I.

In quo proponitur quid agendum ſit.

IN ſtas adhuc explorando, amicorum ſuauiſſime Naudæe, vt de ſcribendi ratione tibi aliquid addam; Dico igitur, aliud eſſe ſcribere doctrinales ſcientias, aliud inuentiuas; aliud tractatus ſeu diſcurſus, ac ſermones priuatos, & Panegyricos.

Digitized by Google

ARTICVLVS II.

De ſcientiis doctrinalibus, & earum methodo.

SCientias tradimus non inueſtigando, ſed ex inueſtigatis reducendo ad propoſitiones vniuerſales, & definitiones, quæ ſunt epilogus inueſtigatorum; omnis ſi quidem ſcientia præſupponit eſſe ea de quibus tractat, & ex principiis hiſtoricè veris, ac rationi non repugnantibus, concluſiones eruit; quas breuibus verbis, ſignificatiuis, perſpicuis, & multa ſententioſè continentibus explicare debet; ſignum enim ſcientis eſt hoc modo docere, hoc autem facit, qui ex principiis omnia quæ ſequuntur eruit, dilucidátque certis conſequentiis, nulla ſuperfluitate verborum in claris, nulla deficienti perſpicuitate in obſcuris, nec conſarcinatione oppoſitorum dogmatum, ſcientiam omnem deſtruente.

Digitized by Google

ARTICVLVS III.

De methodo inuentiuarum.

QVi autem inuentiuas tradit ſcientias, modum quo ad eas peruenit, viámque aperiet, nec aliquid præſupponet niſi vniuerſaliſſimum eſſe; quapropter Metaphyſicus qui communem cunctis ſcientiis philoſophiam tractat, nihil præſupponit, ſed omnia dubitando perquirit; nec enim præſupponet ſe eſſe veluti ſibimetipſi apparet, nec dicet ſe eſſe viuum, aut mortuũ, ſed dubitabit; nec eorum quæ dicuntur, aliquid abſque probatione afferet, nec nomina ipſa putabit dicere quod dicunt, ſed inueſtigabit vtrum homo dici debeat homo, & Cælum Cælum, & Deus Deus, & ſubſtantia ſubſtantia; Inueſtigabit etiam modum ſciendi, quopacto fiat in anima humana, & quomodo cognoſcant bruta, quibus ſapores, & odo-

Digitized by Google

res non ſunt ijdem ac nobis, & ſic de cæteris obiectis, ac etiam de ſenſu aliorum entium, & de immiſto ac dominante primo ente, cuius participatione omnia ſunt, ſciunt, appetunt. Atque hoc modo inueſtigabit, probabitque principia ſcientiarum omnium, & ſyſtematum, & entium, ac non entium, & cauſas, & cauſationes, & principiationes, & eſſentiationes quemadmodum nos fecimus in Metaphyſicis.

ARTICVLVS IV.

De diſcurſu, dialogo, & ſyntagmate.

DIſcurſus vero ſeu ſermones ac dialogos, & ſyntagmata, non ſecundùm ſcientiarum methodum facimus, ſed ſecundùm occaſionem præſentem, & ſatisfactionem erga illos ad quos ſcribimus, reique de qua ſcribimus pro controuerſia. Vnde Cicero, & Leo, & Chryſoſtomus, cum orant, aliter lo-

Digitized by Google

quuntur, quàm dum tradunt ſcientiam orandi; ſic D. Thomas in Summa Theologiæ tradit ſcientiam per ſua principia & partes, ordine ac methodo præclariſſima; in opuſculis vero licet de ijſdem rebus agat, hoc facit tamen longè vberius, ad præſentem controuerſiam ſedandam, aut alicui amico ſatisfaciendum. Denique vt fures latrocinia ſua cum arte & ingenio exequuntur, ſic Machiauellus libros quos meritò improbauit Eccleſia, conſcripſit ex iſtius artis regula & methodo, nam quando putat ſe tradere ſcientiam principiandi, ſeu, vt verius dixiſſet, tyranniſandi præcepta, ſcribit breuiter; cum vero diſcurſus ſuper Liuium, facundiæ indulget, inſtituitque applicationem artis, & præceptorum.

Digitized by Google

ARTICVLVS V.

De Commentariis.

COmmentaria etiam in ſcientiarum expoſitione, ac Doctorum magnorum ſententia trutinanda, aliter ſcribimus; ſenſum enim hiſtoricum ex ratione & cauſa vnde adſcribendum moti ſunt, enucleamus, grammaticaliter etiam conſiderando, & explicando vocabula, vnde & cur ſunt poſita ab auctore, & ab aliis. Cum autem addimus quæſtiones & philoſophemata, non eſt de ratione expoſitionis, ſed amplioris doctrinæ, quales ſunt tractatus poſt ſcientias, ſiue ad addendum quod deerat, ſiue ad defendendum auctorem contra alios aliter loquentes; ſiue ad emendandum quæ non rectè dicta fuiſſe videntur.

CAPVT IV. & vltimum.

In quo habetur iudicium de Scriptoribus.

ARTICVLVS I.

De quibuſdam auctoribus in ſpecie.

ARiſtoteles naturæ Genius meritò ab omnibus audit, plura enim præſtitit, ac ſciuit quàm quiuispoſt ipſum alius; verum quemadmodum optimè dixit Horatius *nihil eſſe ab omni parte beatum*, ſic non deſunt qui huic obiiciantur, velut humanitatis noſtræ appendices, næui. Igitur in Phyſicis, & Metaphyſicis eſt quidem breuis, & vt Philoſophum decet, ſed in difficilibus & obſcuris pluſquam decet, effugitque quæſtiones vehementer arduas, tanquam ſi nullius eſſent momenti, aut in iis veluti ſæpia eiecto atramento, vt notauit alter Picus,

Digitized by Google

ſeſe occultat, effugitque piſcantem animum, vnica diſtinctione de actu & potentia omnes ſoluens difficultates; vt patet dum tractat de raro cum fit denſum, de exiſtentia elementorum in miſto, de anima in partibus inſectorum diuiſorum perſeuerante, de generatione ex ente vel non ente, de differentiis in genere, de qualitatum ac formarum exiſtentia, & alibi ſæpè. In his verò quæ ſunt parui momenti plura dicit quàm neceſſe eſt, vt cum tractat de ſenſibus & organis in libris de Anima, & de partibus animalium, ſiue inſpectione anatomica. Similiter in libris Priorum & in Topicis nunquam finem facit, & per minutiſſima ac ferè inutilia vagatur; Præterea in adducendis & examinandis dictis Philoſophorum ſibi nimiùm indulget, omnes quaſi deſpiciens, præſertim ſapientiſſimum Parmenidem & Platonem, eorum dicta quaſi eſſent mechanici, & indocti ſpernens, nec ſatis vbique fideliter

ea

ea referens, quemadmodum etiam D. Thomas ex Simplicij, Euſtratij, D. Auguſtini, & Gellij auctoritate confirmat. Præterea in Metaphyſicis potius eſt Grammaticus quàm Philoſophus, & conſumit decem libros in proëmio dicendorum, repetitque alibi ſæpius prolata; & in ſecundo loquitur de Metaphyſicis, id eſt de primo ente & intelligentiis motricibus orbium ex Eudoxi, & aliorum placitis multos errores committens, additque de ſublimibus pauciſſima; niſi vbi aliena tradit; atque cum ex diuerſis auctoribus philoſophemata ſua depromat, ſæpe in contradictionem incurrit, ſic duo principia actiua, ergo etiam duo elementa ex illis conſtituta ponit cum Parmenide, deinde quatuor elementa cum Ocello, cuius etiam verba mutuatur. Alibi quoque ſcientiam ex ſenſibus haurit cum Democrito, atque ſenſibilia natura ponit. Mox cum Platone negat ſenſilium ſcientiam, facitque æternorum tan-

tum in intellectu. Quapropter vide Naudæe, quantas in anguſtias ſummus iſte vir agitur, dum ex aliis exſcribit. Melius vero hoc intelliges, ſi quæ deinde dicit contraria iis quæ de ſenſibus habet, conſideres; item quæ de imaginante & opinante ac memorante anima, velut & de ſenſu communi, quæ omnia accepit ex Platonis Thæeteto, in Logicis denique ſuperfluus eſt tractatis, & mancus in tractandis, neque enim de definitiua & diuiſiua arte, neque de ſex prædicamentis quidpiam dixit.

Plato vero ſapiens probatur, & quidem conſcius quod certa ſcientia & ex otto non habetur, ſed tantum opinio, & ex parte; ſcripſit omnia dialogiſticè, vt intelligeremus illud modo ſciri quod ad inuicē loquendo enunciamus, non autem res cognoſci in ſe ſicuti ſunt. Ad ideas quidem ſe confert, vnde ſcientias hauriat, ſed in medio itinere nos relinquit. Parmenidis ſententias &

Digitized by Google

Pythagoræ vt plurimùm ſecutus videtur in arduis, cũ in phyſicis Timæo prorſus conſentiat, ſibi tamen magis conſtat quam Ariſtoteles, & quæ accepit ſuo auctori tribuit. Præterea totam phyſiologiam in Timæo libro paruulo longè clarius & vnitius expreſſit, quam Ariſtoteles diuiſam in partes, quaſi corpus Oſiridis. In reliquis autem dialogis videtur de cunctis quaſi ſermones facere, non ſcientiam tradere, exceptis libris de Iuſto, & de legibus; miſcétque Poëtica, Phyſicæ, & moralibus, quoniam & in natura, & in colloquiis res miſtæ reperiuntur; tandem ex propriis iuxta naturam rerum conſideratis multa dicit, quæ Ariſtoteles ex obſeruatis in Homero, Ocello, Platone, & vſu vulgi tradit.

Teleſius in ſcribendo ſtylum verè philoſophicũ ſolus ſeruat, iuxta rerum naturam ſermones ſignificantes condens, facitque hominem potiùs ſapientem quàm loquacem; quæ ſcire deſperat, ingenuè confite-

Digitized by Google

tur, aliorumque opiniones iuſtè examinat, fideliterque proponit.

Plinius hiſtoricè de cunctis rebus ad artẽ, ac naturam ſpectantibus ſtylo eleganti, atque ornato ſcribit, & vnde haurit quæ ſcribit nil diſſimulat, ingenuus, laborioſus, copioſus, compendioſus, concinnus, vtilis.

Seneca nullas tradit ſcientias, licet omnia moralia mirificè tractauerit; in Philoſophia Hiſtoriam, ac Rhetoricos colores adhibens, & in epiſtolarum genere philoſophiam, breuiter, conciſè, ſententioſè in omnibus loquens, & ad corda potius quam ad aures, Cicero fuſior eſt, elegantior, auribus magis quam cordi inſinuans, cultum verborum magis quàm rerum affectat, pigmenta ſermonis doctrinæ Stoïcorum, & Platonicorum adiungit, de ſe autem nihil altum inuenit, nam quæ diſputat in Academicis, & in libris de Finibus, & cum leges cõdit, in Platonicis & Stoicis reperiũtur. De natura Deorum non ipſe

primus diſputauit,ſed controuerſias inter Stoïcos, Epicureos, Platonicos, & Peripateticos, eleganter conſcripſit. Et profectò neminem vidi ſapientem qui oratione politiſſima vtatur, præter eos qui aliorum dogmata exſcribunt, concinnántque. Sapientem dico eum, qui inuenire poteſt grandia, ac docere; proptereaque Auguſtinus Marcum Varronem ſupra omnes Latinos ſapientiſſimum Philoſophum, ac Theologum laudans, eũ ſtylo rudiori vſumfuiſſe etiam in lingua florente narrat. Hic tamen ſtylus non eſt rudis, niſi vbi grammaticam non ſeruat philoſophicam, tunc enim non ſapientibus rudis apparet, ſed aulicis tantũ, ac vulgariter doctis; quibus adulatio dictat orationis decorem, & ornatum venari, ſuoque adſciſcere propoſito fini conſequendo.

Notandum autem nunquam in Republica regnare oblectamenta ſermonis, niſi vbi corrumpi incipit, ſub Tyrannide autem conditur ſer-

mo, & elegans placenſque redditur. Redditur etiam placidus, ab iis qui de proprio non habent, ideóque aliena furantur, veſtiuntque ornatu ſermonis, & figuris, vt videatur proprium quod eſt alienum. Sanè mirificus fuit Chryſoſtomus in ſenſu ac ſermone, qui inuẽtis Apoſtolorũ & Prophetarum ornatum adiunxit. Præterea ſapientes ſunt aliquando etiam elegantes, cùm à matribus & in Aula nutriti, tanquam naturalem habent ſermonem formoſum; ſicut Cicero teſtatur Iulium Cæſarem, à matre eloquenti, ſermonis venuſtates didiciſſe; addo ego, & cultiorem in veſtitu modum, quamuis ipſum poſtea abiecerit, quando proprio arbitratu incœpit viuere, vnde Cato argumentatus eſt ingenij, ac deſideriorũ altiſſimorum in eo magnitudinem. Propriũ ergo Philoſophi eſt, nihil ſuperflui, nihil deficientis in ſermone admittere, atque claritatem, & proprietatem arduis adhibere doctrinis, & quod proprio

Digitized by Google

vocabulo non poteſt vſitato, per nouum, non per circumlocutionem dicere: Habitum loquendi eleganter more Aulicorum, non enixè perquirere, cùm non poſſit ardua inuenire, & perſcrutari, qui ad futilia hæc tantopere attendit.

Hinc etiam conijce quoſdam noſtrates, & vltra montanos recentiores ſcriptores, ſemper eſſe pueros, vti ad Scioppium ſcripſi, qui totum tempus in Grammaticando, & Rhetoricando conſumunt, & cum ſcribunt, affectãt verbum Græcum, aut Hebraicum interſerere, vt videantur linguarum quaſi ſummæ ſapientiæ magiſtri; nil nouum, nil altum, nil reconditum, niſi quod ex aliorum exſculpunt libris, decorantq; fuco, afferentes, Politianus, Valla, Riccobonus, Bembus, Trapezontius, Lætus in hac claſſe ſunt toti.

Articvlvs II.

De Poetis.

POëmata non ſunt ſcientiæ, ſed applicationes ſcientiarum ad exemplum vtile faciendum politicis, popularibus, & principibus, & ſunt quaſi tractatus; ſicut enim Rhetorica facit orationes applicando artem, ſic ars Poëtica poëmata, inſtrumenta legiſlatoris ad ſuadendum, & diſſuadendum, docendúmq; cum delectatione, & modo facili, vt pote exemplis: quapropter Poëtis conuenit ſermonis elegantia pluſquam cæteris artificibus, quoniam non tradunt ſcientiam, ſed exemplum ſcientiis adaptant. Enimuero Poëtas inter eminet Virgilius, Rempublicā militarem prout eſſe debet, in Æneide componens, laborumque, tolerantiæ, & pietatis exempla tradens, prout eſſe debent; Homerus autem prout eſſe potuerunt,

Digitized by Google

vnde Virgilius plus ad ſciẽtiam acceſſit, Homerus plus ad imitationẽ, Arioſtus vero vtrumq; complexus eſt, vt etiam Taſſus, licèt minori longe genio ad imitationem, ſed maiori ornatu, ac eloquentia, quam ſupra cæteros adiunxit. Pindari, & Horatij poëmata imitantur magis quàm doceant agendorum & fugiendorum rationem. Maffæus Barberinus, nunc Vrbanus octauus, ſapientiam propinat agendorum ac fugiendorum, cum elegantia, & imitationis declaratione, ad vtilitatem informandorũ animorum, quo minus fabularum inani cibo nutriantur, ac decipiãtur. Tibullum, Catullum, Propertium, Martialem, Marinum, corruptores Reipublicæ per elegantiam ſermonis, & per ſcelus exempli dicimus, nec inter Poëtas artifices illos numeramus; Meliores iſtis Perſius & Iuuenalis haberi debent, quoniam ſaltem mala vitare docent, Petrarcha vero inter vtroſque mediat. Lucanus moralitatem

Digitized by Google

heroicam docet, Rempublicam militarem non prout eſſe debet, nec prout eſſe potuit, ſed prout fuit, depinxit, eiuſque probitas ex mirificentia hiſtoriæ, non poëſeos elegantia commendatur. Similiter ſe habent Siluis Italicus & Petrarcha in Scipionis Africa: Vnus Dantes cæteris videtur eſſe præferendus in ideatione exemplorum, in mirificentia narrationis, in emolumentis Rei publicæ, & priuatæ, in ſapientiæ vtilitate, in imitationis ratione, ſol° elegantiæ neglectus illi obeſt; quanquam apud vulgus tantùm, doctiſſimi ſiquidẽ hunc minimè in ipſo deſiderant. Hiſpani Poëtæ qualès Erzilla, & qui Columbeidem ſcripſit, ad hiſtoriam magis accedunt, ſed minus bene fictiones inſerunt, quas etiã plerumq; ab Italis mutuantur; ſane Gargilaſſus Petrarchæ lyram feliciter æmulatur, Lopes vero Comedias fingit in materia non Comica; ſed moribus Hiſpanis ſatis conuenientes.

Digitized by Google

ARTICVLVS III.

De Oratoribus.

IN Orationibus Græcos Latinis præfert Virgilius, ſicut etiam in reliquis ſcientiis, & artibus dùm canit in vi.

Excudent alij ſpirantia mollius æra,
Credo equidem, viuos ducent de marmore vultus:
Orabunt cauſas melius, Cælique meatus
Deſcribent radio, & fulgentia ſidera dicent:

At in Re militari atque, Politica Romanos cæteris omnibus antepoſuit cùm ſubdit.

Tu regere Imperio populos, Romane, memento
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem:
P*arcere ſubiectis & debellare ſuperbos.*

Sed Cicero Demoſthene apud Petrarcham in Famæ triumpho excellentior iudicatur.

Digitized by Google

Doppo venia Demoſthene, che fuori
E di ſperanza homai del primo loco
Non ben contento de ſecondi honori.

Quod ad reliquos ſpectat, Iſocrates, Æſchines, & Lyſias, & Gorgias laudantur vulgò, at philoſophis non placent, quoniam, vt inquit Plato in epitaphiò, à fœminis iſte dicendi modus manauit; loquor de Demõſtratiuo; Orationes enim Cæſaris ad milites, Catonis in Senatu ad iudicum deliberationem ſpectantes, Magiam animorum redolent, vt in Rhetorica conſiderabamus. Quas interſerunt Liuius, Salluſtius, Guicciardinus, aliique Hiſtorici, quantæ ſint vtilitatis, nemo non videt, niſi qui ad virtutem ſe concinnari non ſinit, Atheiſmo, aut ruditate infectus. Iſocratis Panegyricus & quæ ad Nicoclem & Dæmonicum ſcripſit, eadem vtilitate pollẽt, elegantia, & concinnitate; Speronij orationes non item, melior enim fuit in dialogiſmo: in concionibus vero Chryſoſtomus, & Leo valent,

Digitized by Google

quia mouent ſimul, docentque, atque delectant, præcipue autem Leo qui res abſtruſas faciles omnino reddit. Chryſologus affectat nimis dictionem, ac ſententias; ſicut & D. Auguſtinus qui ſeipſum in Ciuitate Dei ſuperauit. Florent, & non fructificãt Cornelius Muzus & concionatores cæteri recentiores: ſermones enim D. Thomæ verè Theologici, ac Philoſophici cẽſeri debent, ſiquidem paucis verbis definit, diſtinguit, dicendáque propinat, vt ex illis nihil non ad rem, nihil indoctè, nihil inutiliter ſinat profluere. Sauonarola pariter, licet in multis errauerit, plurimũ tamen in concionibus valuit, dum ſpiritus auditorum accendit, ſemina virtutum ad fructificandum cogit, animum ex futilibus fortiter abſtrahit, vitia denique reſerat, & vrit.

Digitized by Google

ARTICVLVS IV.

De Hiſtoricis.

QVi Hiſtoriographiæ artem tradiderit, neminem inuenio, nec vtrum ego iſtud præſtiterim, dicere debeo, ſingula tuo examini, atque iudicio ſubijciens. Inter Hiſtoricos vero elegans, doctus, artificioſus, clarus, & ſolers videtur Liuius. Tacitus plus Politici quam Hiſtorici habet; Saluſtius mediat; Flauius Ioſephus mirificus eſt in cunctis, & ſimilis Liuio; ex noſtratibus Baronius felicior eſt ſerit, veracitate, & vtilitate quam omnibus præſtat. Hiſtoriam vniuerſalem nec Pineda puram, nec Tarcagnota non impuram ſcripſere, ille enim Theologica, iſte fabulas pro Hiſtoria miſcet, Sabellicum nō trutinaui, nec qui omnium regionū Hiſtorias confarcinarent conuenientes temporibus ad inuicem inuenio; Moſes

certè dedit exemplum, ſed nemo ſequi potuit; deſideratur ergo qui omnium nationum vtriuſque Hemiſpherij, origines, genealogias, geſta, tempora, Regiones, mutationes, tranſmigrationes, & euentus cœleſtes, & terreſtres, & maritimos enarret, ab exordio Mundi vſque ad nos: hanc ego texere optaui, ſed Principes dare commoditatem neſciunt, nec curãt diuinum opus. Inter Biographos, philoſophorum vitas Laertius vnus omniũ optimè ſcripſit, quoniam bona & mala ipſorum, quidquid sẽſere, & alij luſere Poëtæ de iiſdem non tacuit. Sic vitas Cæſarum tradit Suetonius, veraciter & eleganti ſtylo, perutilique, quem vtinam recentiores imitarentur. Plutarchus etiam in vitis deſcribendis valet, ſed Græcis fauet pluſquam ratio Hiſtoriæ ferat, præſertim in Paralello inter Alexandrum magnũ atq; Romanos, in cæteris æquior. Gregorius Nyſſenus ſolers & vtilis eſt valde; cui conſimilis eſt

Digitized by Google

Hieronymus, ſed breuior; qui autem vitas Philoſophorum, ac clarorũ virorum tacitis eorum vitiis, turpibuſque geſtis deſcribunt, ij Poëtæ potius dicendi ſunt; quoniam imitanda ſcribunt, non autem narranda narrant.

Hiſtoriam Temporum Scaligeri admirantur Germani, eamque ſequuntur etiam plurimi noſtrates, inter quos recenſetur Vechettus Florentinus, qui ſcripſit de anno ſacro tam ſubtiliter quam imprudenter: voluit enim per eclypſes, atque Cyclos Lunares in Hiſtoriis antiquiorum extantes, numerum annorum corrigere, ſed cum ante Hiſtoriam Herodoti, & Iuſtini nihil eiuſmodi habeamus, non bene potuit præteritos ante Nini tempora annos colligere, neque corrigere. Adde quod Chronologiæ adeo ſunt variæ inter Hebræos, Græcos, & Latinos & iterũ inter ſingulos ipſorum, vt Cyclos multos aliæ excedãt, aliæ excedantur, & quibus innitaris conie-

Digitized by Google

coniecturæ omnino deſint. Prætereà ſupponit curſũ Aſtrorum ſemper eumdem, cùm recentiora phænomena, & antiquiora etiam, longè varium ipſũ eſſe in anticipationib⁹ Tropicorum, apogeorum, Eclypſium declarent; vt non mirum ſit, quod natiuitatem & mortem Chriſti ad alia tempora ipſi trahant, contra traditionem, ac ritum à primordio naſcentis Eccleſiæ ſeruatum.

ARTICVLVS IV.

De Scriptoribus Epiſtolarum.

EPiſtolarum genera multa, inquit Cicero, eſſe non ignoras, alterum familiare & iocoſum, alterum ſeuerũ & graue, ſed vnum illud certiſſimum quo certiores facimus abſentes, ſi quid eſt quod illorum aut noſtrũ ſcire interſit, & hoc rectè quidem, quoniam ad hoc inuentæ ſunt epiſtolæ, vt quæ propter ab-

Digitized by Google

ſentiam ſignificare non poſſumus quaſi præſentia faciamus. Quæ verò dicuntur Philoſophicæ, apud Senecam & Platonem, & Aſtronomicæ apud Tychonem; & quæ Medicinales apud Manardum, Mundellam, Geſnerum, & alios; & quæ Politicæ ſunt Ciceronis ad Atticum; & quæ Theologicæ vt Apoſtolorum, & Diſcipulorum Ignatij, Polycarpi, Martialis & Dionyſij, Hieronymique, & Auguſtini; & Grammaticales Lipſij ac Parrhaſij, epiſtolarem rationem excedunt, & potius ad ſyntagmata doctrinalia ſpectant; ideóque de ijs ſentiendum ſicuti de ſermonibus qui ex principiis ſcientiarum depromi conſueuere. Hoc tantummodo animaduertẽdum, quod cum genus mixtum ex ſermone ſcientifico & epiſtolari cõſtituant, principia habere debent, ac fines, atque enũciationes paulo cultiori ſermone exaratas, cuiuſmodi in epiſtolis ſimplicibus ex arte fieri cõſueuit, in quibus verbis claris apprimè dicendum

Digitized by Google

eſt; ne abſentia quam epiſtola tollit foueatur; ac propterea haud rudis erit, vel metaphoricus ſermo, niſi vbi quæ vel pudet dicere, vel imprimere in animo cupimus, ad hoc nos cogunt, quemadmodum in Rhetorica monebamus. Breuitas affectata nocet ſenſui, neceſſaria prodeſt tollendo faſtidio; repetitio vero earumdem ſententiarum omnino ſtomachoſa, niſi vbi multa impreſſio, & ex impreſſione voluntas, & ex voluntate actio procuratur.

ARTICVLVS V.

De Mathematicis.

MAthematicas bene ſcripſit Euclides, licet quædã in ipſo deſideremus; circa cæleſtia bene Ptolemæus numerat menſurátque, ſed clarior acutiórq; Coopernicus. Tycho vero ſolertior & diligentior, ſed minus ad iudicandum per percepta obſeruataque idoneus, præterquam

Digitized by Google

ſtilo lutulento fluit, non diſtincto reſolutoque qualis eſt in Coopernico, aut Ptolemæo.

Coſmographiam ex arte Ptolemæus, haud tamen totam depinxit; Ortelius vero & Mercator ex ſola peritia deſcribũt tabulas, artẽ nullam tradẽdo, ſed eorũ imitatione, qui poſt ſcientiam tractatus faciũt, & poſt Rhetoricam orationes; nos autem conati ſumus Coſmographiam artificioſè componere, quam neſcio vtrum in præcedenti Catalogo recenſuerin.

ARTICVLVS VII.

De Medicis.

MEdicinam Hippocrates methodicè non ſcripſit, ſed per præcepta tradidit breuiſſima, ſicuti Salomon Ethicem in Prouerbiis; nemo tamen ipſo melior inter antiquos extitit in ſententia breui, veridica, magiſtrali, & licet rationem di-

Digitized by Google

ctorũ non attulerit, ipſorum tamen veritas in experimentis intus illico ſe prodit. Galenus non tantumdem ſapit, proptereáque nec tam facile docet verborum copia luxuriãs, eſt tamen optimi iudicij cũ ex proprijs aut Hippocraticis loquitur, dum vero Platonizat aut Ariſtotelizat non item; & in diſſectionibus mirificus exiſtit, vnde Veſalio, cæteriſque viam aperuit, quam Ariſtoteles loquẽdo de partibus animaliũ obſtruxerat. Scripſit methodo haud inepta, dictorúmque ſuorum rationem reddit aliquando; ſed quaternitas elementorum & qualitatum, & elementatio & reductio omniũ ad illa fefellit valde virũ ſolertiſſimum, qui præterea non immoratur cum de febribus, & pulſibus, aliiſq; rebus ſermocinatur, quantũ erat op⁹ ad præſtigias & præiudicia phyſicorum eludendas. Celſus ſcientiæ propior, Auicenna ordinem complexus eſt præclariſſimum, & materiam Medicam longè vberiorem fecit, vt

propterea Galeno ſit proximus, & dignus omnino qui noua interpretatione à barbarie liberetur, quanquam meliora præſtare potuiſſet, ſi plus ſibi, ac viribus proprijs, quàm antiquorum teſtimonijs indulſiſſet.

ARTICVLVS VIII.

De Legiſtis.

LEges ſcribendæ ſunt ſtilo claro, vulgari, & ab omnibus qui ſub illis viuunt facilè perceptibili, commodoque vtentibus; creſcunt autem illæ quando legiſlator non omnia complexus eſt methodicè, ſuccedentibus ex caſibus; vnde commentatores qui non ſcripta tractant, fermè legiſlatores euadunt in omni ſecta. Poſſunt autem vbi nimium excreuere, in compendium redigi, velut Iulius Cæſar, teſte Suetonio, cogitabat; & Iuſtinianus tandem fecit erga Romanas, addiditque artem quam Inſtitutiones vo-

Digitized by Google

cat, ſed Compendium melius dixe-
ris, cùm non ex certis principijs &
ſemper veris, concluſiones ac deci-
ſiones occurrẽtium caſuum, exinde
deducere promptum ſit, quod ve-
rum eſſe probat tot, tantorúmque
expoſitorum moles. Moyſes quoque
ex quatuor libris qui Phyſiologiam,
Theologiam, Hiſtoriam, & leges
continent, quamuis compendioſis,
vnum tamen fecit Deuterono-
mium; & in aliis ſectis abbreuiato-
res legum vidi permultos; deſidera-
tur tamen in Christiana vt ex tot
Codicibus Decretorũ, Decretaliũ,
Clementinarũ, Extrauagantiũ Bul-
larum, corpus aliquod omnia ſemel
cõplexum conficiatur, quod item in
Ciuili vtiliſſimum foret, nemo enim
ignorat, legum multitudinem incõ-
modã pernitioſamq; eſſe iudicibus,
clientibus, Reipublicæ, & leguleis
tantũ prodeſſe, vt quidquid volunt
defendẽtes lucra ſectẽtur, ac Princi-
pib⁹ tyrannis, vt hoc modo ſubditos
emũgant pecunia. Sapientia autem

Digitized by Google

Dei incarnata leges omnes ad dilectionem Dei, & proximi reducit, quo præcepto neglecto nihil valent leges cæteræ, obſeruato ſuperfluunt exceptis ceremonialibus, quibus populus Deo ſubiicitur, eius auxilium imploraturus, & proximo ordinatur commodis mutuò futuris.

ARTICVLVS IX.

De Theologis.

IN Theologia Methodici habentur Damaſcenus, Petrus Lombardus, & D. Thomas in Summa; cæteri ſunt commentatores, aut quæſtionarij. Antiquorũ vero Patrum alij ad Hiſtoriam meliores habentur, vt Hieronymus, alij ad allegoricos ſenſus vt Ambroſius, alij ad Morales vt Gregorius & Chryſoſtomus; alij ad omnes vt Origenes licet myſticos magis ambiat; Auguſtinus inter controuerſias & ſubtilitates eloquentiam optat, ſed non habet

quantam Ambroſius minus optans. In numeroſo autem dicendi genere, & ſuaui eloquentia Leo antecellit, cùm præſertim dogmata abſtruſiſſima clarè & ſuauiter explanat, licet ſtilus eius ſit magis oratorius quàm dogmaticus. Modus vero ſcribendi Theologiam per quæſtiones incepit ab Alberto magno, & Alexandro de Ales Franciſcano, eſtque ſatis vtilis tum ad breuitatem, tum ad veritatem enucleandam, tum ad contrarias falſaſque opiniones explodendas citra tædium; & in hoc deinde claruerunt D. Thomas, Sanctus Bonauentura, & Ioannes Scotus vt vtriſque ſubtilior, ſic & obſcurior: ſubtilis etiam eſt Durandus, & ſolidus, ac clarus & liberior in opinando; Occham vero in inueniendo mirus, & liber; quem ſtilo conſimili, non autẽ libertate inſequitur Herueus; Deniq; Caietan⁹ ſubtilis eſt, reſolutus, breuis, & vbi loquitur abſque ductore, acumen addit, pluſquam in reliquis commentis facere

ſoleat; ſed omnes æquè expertes eloquentiæ fuerunt. Quibus ſuccedunt qui elegantiam quidem affectauere, cæterũ nihil de ſuo proferunt, ſed meri recitatores exiſtunt, quales ſunt omnes fere moderni. Bellarminus controuerſias hac tempeſtate plurimum illuſtrauit, clarus, non inelegãs, magnus in labore, ſed modicus tamen in inuentione. Deſideratur adhuc Theologica ſcientia cum confutatione ſectarũ noui Orbis, & Mahometiſtarũ, & Thalmudiſtarũ quam vtinam nos præſtiterimus.

Sane in perquirenda ac defendenda Religione, philoſophorũque dogmatis examinandis, præualet Clemens Alexandrinus, nihilque intacti reliquit; hũc vero excipit D. Auguſtinus in libris de ciuitate, varietate hiſtoriarum, multiplicate quæſtiónum, & electione meliorum mirus: Lactantius melior in confutando quàm in docendo: Thomas vero è contra, iis in libris quos aduerſus Gentiles ſcripſit; Iuſtinus optimè

docet,probat,examinat, reſpondet, vt Philoſophus ſuadens, non credēda imperās, religionēque in totū genus humanū ſeminatam demonſtrat, quam alij, ſuis tantū viridariis implantatā putant; Tertullianus denique vt Theologorū magiſter, plus probat duobus verbis quam cæteri mille argumentis, grauis, arduus, acer, efficax, breuis, concinnus, Philoſophicæ grammaticæ, non autem ciuilis cultor, & ſuo Africaniſmo homines velut ad peregrinas merces alliciens.

ARTICVLVS X.

De iis qui varia ſcripſerunt.

IN tractatibus variis Plutarchus ſuperat omnes ſcriptores dicendi methodo, & vtilitate ac varietate doctrinæ, ſi quidem hiſtorias, & moralia, & phyſica, ac metaphyſica etiam, complexus eſt non ineptè: Xenophon tamen breuitate con-

Digitized by Google

cinna ipſum ſuperat, & ea quæ tractat, Platonem æmulãdo, eleganter admodũ ac philoſophicè perſequitur; Lucianus vero ſophiſticè, addo ac ironicè ſcripſit, & irreligiosè, vt omnes vacillantes in virtute animos reddat impios, ac propterea eius lectione non ſecus ac Mazutii, Franci Aretini, Boccatij, aliorumque iſtius generis optimo ſanè Concilio interdictum eſt. At vero inter modernos Volaterranus quidem non modo varius eſt in tractando, ſed inſuper vniuerſalis, qualis Plinius, quoniam quicquid ad generis humani informationem vtile erat conſarcinauit, vt Cœlius Rhodiginus quidquid ad eruditionem, & Laurentius Valla quidquid ad Grammaticationes; quemadmodum etiam fecit Eraſmus in Theologicis Grammaticæ, & in Grammaticis, Theologiæ gloriam ambiens. Politianus autẽ, Calcagninus, & ſimiles eruditionis ſuæ rationem habent, nec illam vt ſuperiores proſti-

tuũt, Cardanus denique phyſiologica, & curioſa plura confirmat ex moralibus, Medicina, & omnibus ferè ſcientijs, additque ſuperſtitioſa multa vt Apuleius; & hoc præſertim nomine bonus eſt, quia nihil negligit, nihil intacti relinquit, vnde homo conſiderationes augeat, & ſcientias locupletet; quemadmodum nuperrime Boccalinus principibus atque populis ſtudium veritatis faſtidientibus, quaſi per ludum politicas verſutias, ac veritates inſtillans, quanquam philoſophis non ita gratus eſt, quibus ſimplex veritas breuiſque & ſola tantum arridet.

Atque hæc ipſa erant, amiciſſime Naudæe, quæ tibi ſciſcitanti, ac fortiter emulgẽti effundere coact⁹ fui, vtinã tã vtiliter & ex arte, quã ex veritate, & animo, quæ ſi tibi tuiſque amicis fratribus Puteanis, Moreau, Diodato, Motteo, Vaierio, Gaſsẽdo, Gaffarello, Patino, Merſẽnio, Slingelando, clariſſimis, doctiſſimis que viris quorum mihi beneuolentiam

Digitized by Google

dudum conciliaſti placuiſſe intellexero, quod meum erat me aſſecutum fuiſſe gaudebo ſumopere, multumque me tuo & ſimilium optimorum hominum iudicio efferam; Plura etiam in tui & ipſorum gratiã dicturus niſi iſta mihi conſultius tacere viſum fuiſſet, propter æmulorum inuidiam, quam toties expertus non poſſim adhuc non plurimum reformidare.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google